

İsrail şirkətləri Azərbaycanın günəş və külək-elektrik stansiyalarının maliyyələşdirilməsində iştirak edə bilərlər

AZƏRTAC israili ekspert, "Invest to Create" platformasının idarəedici partnyoru, texnoloji innovasiyalar üzrə mütəxəssis Tal Katranla olan müsahibəni təqdim edir.

- *İsrail və Azərbaycan arasında iqtisadi münasibətlərin hazırkı vəziyyətini necə xarakterizə edərdiniz? Hal-hazırda ikitərəfli əməkdaşlıq çərçivəsində hansı əsas sahələr daha fəal inkişaf edir?*

- Azərbaycan və İsrail onilliklər ərzində enerji təhlükəsizliyi, texnoloji mübadilə və regional diplomatiya sahələrində strateji əməkdaşlığa əsaslanan çoxşaxəli tərəfdaşlıq qurub. İsrail və Azərbaycan arasında iqtisadi-ticarət münasibətləri son illərdə sabit şəkildə inkişaf edir. Mal dövriyyəsi ilə yanaşı, əməkdaşlıq texnologiyalar, kənd təsərrüfatı və su ehtiyatlarının idarə olunması kimi əsas sahələrdə də fəal şəkildə davam edir. İsrailin əkinçilik və suya qənaət texnologiyaları sahəsindəki təcrübəsi Azərbaycanın kənd təsərrüfatı sektorunun modernləşdirilməsi prosesində getdikcə daha geniş tətbiq olunur ki, bu da davamlı inkişafa və ərzaq təhlükəsizliyinə töhfə verir.

Bundan əlavə, tibbi texnologiyalar və rəqəmsal infrastruktur sahələrində əməkdaşlıq sürətlə inkişaf edir ki, bu da hər iki ölkənin innovasiyalara və həyat keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönəlmiş ortaq strateji baxışını əks etdirir. Azərbaycanın İsrailin enerji sektorunda artan rolu, o cümlədən SOCAR-ın dəniz yataqlarında qaz hasilatı və digər enerji təşəbbüslərində iştirakı ikitərəfli ticarətdə karbohidrogenlərin əhəmiyyətini bir daha ön plana çıxarır. Bu dinamik və inkişaf edən əməkdaşlıq iqtisadi əlaqələri gücləndirməklə yanaşı, innovasiyaları və davamlı inkişafı stimullaşdırır, iki ölkə

arasında möhkəm tərəfdaşlıq əsaslarını daha da gücləndirir.

- *İsrail-Azərbaycan iqtisadi tərəfdaşlığının region ölkələri ilə olan əlaqələrdən əsas fərqləri nədən ibarətdir?*

- Azərbaycan ilə İsrail arasında iqtisadi tərəfdaşlıq onu regiondakı digər münasibətlər fonunda fərqləndirən bir sıra unikal xüsusiyyətlərə malikdir. Əvvəla, Azərbaycan İsrailin əsas neft tədarükçülərindən biridir və ölkənin enerji təhlükəsizliyinin təmin olunmasında açar rolunu oynayır. Bu strateji əməkdaşlıq qaz yataqlarının işlənməsi sahəsində qarşılıqlı fəaliyyətlə daha da möhkəmlənir. Lakin tərəfdaşlıq təkcə enerji sektoru ilə məhdudlaşmır. Bu əməkdaşlıq müdafiə sənayesi, innovasiyalar, kənd təsərrüfatı, turizm, rəqəmsal iqtisadiyyat, su ehtiyatlarının idarə olunması, ərzaq təhlükəsizliyi və səhiyyə də daxil olmaqla geniş sahələri əhatə edir. Belə miqyaslı və kompleks əməkdaşlıq onu həqiqətən çoxşaxəli edir. İki ölkə arasında münasibətlər yüksək səviyyəli siyasi və iqtisadi dialoqla da möhkəmləndirilir - müntəzəm rəsmi səfərlər, birgə komissiyalar və biznes-forumlar ticarətin və investisiyaların genişlənməsinə xidmət edir.

Bundan əlavə, Azərbaycan İsrail üçün Mərkəzi Asiyaya çıxış baxımından strateji körpü rolunu oynayır ki, bu da ikitərəfli münasibətlərə əlavə regional əhəmiyyət və çoxtərəfli əməkdaşlıq üçün potensial qazandırır. Nəhayət, hər iki ölkə "yaşıl texnologiya"ların tətbiqi və bərpaolunan enerji mənbələrinin inkişafına böyük önəm verir. İsrail bu sahələrdəki təcrübəsini bölüşür, Azərbaycan isə davamlı texnologiyaları milli inkişaf proqramlarına inteqrasiya edir. Bütün bunlar ikitərəfli tərəfdaşlığa gələcəyə yönəlmiş və innovasiyalara əsaslanan xarakter verir. Beləliklə, Azərbaycan-İsrail iqtisadi əməkdaşlığı

genişliyi, strateji əhəmiyyəti və innovasiya ilə davamlı inkişafa yönəlmiş mahiyyəti ilə seçilir.

- *İsrail investorlarının Azərbaycan bazarına marağı hansı səviyyədədir? Onlar üçün ən cəlb edici sahələr hansılardır?*

- İsrail investorları Azərbaycanı getdikcə daha çox strateji tərəfdaş kimi qiymətləndirirlər. 2024-cü ilin ilk yeddi ayında ikitərəfli ticarət dövriyyəsi 1,15 milyard dollara çatıb ki, bu da 2023-cü ilin eyni dövrü ilə müqayisədə təxminən 40 faiz artım deməkdir. Hazırda 100-dən artıq İsrail şirkəti Azərbaycan-da fəaliyyət göstərir, kənd təsərrüfatı, təhsil və tibb sahələrində öz texnologiya və təcrübələrini təqdim edirlər. Ən çox maraq doğuran sahələrdən biri kənd təsərrüfatıdır. Burada İsrailin suvarma texnologiyaları məhsuldarlığı və effektivliyi əhəmiyyətli dərəcədə artırır.

Bundan başqa, bərpaolunan enerji sahəsinə də maraq artmaqdadır - günəş və külək enerjisi sahəsində birgə layihələr həyata keçirilir. Tibbi texnologiyalar və farmasevtika sahəsində də sərmayə üçün cəlbədicilik yüksəlir. Xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, 2023-cü ildə Azərbaycanın Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) İsrailin "Tamar" qaz yatağında 10 faiz pay ələqə, iki ölkə arasında enerji əməkdaşlığını daha da gücləndirib.

- *İsrail "startaplar milləti" kimi tanınır. Sizcə, bu ekosistemdən hansı alətlər və ya modellər Azərbaycanda tətbiq oluna bilər?*

- İsrailin dinamik startap ekosistemi bir sıra sınaqdan keçmiş alətlərə malikdir və bu vasitələr Azərbaycanda mövcud mexanizmləri effektiv şəkildə tamamlaya və gücləndirə bilər. Azərbaycanda artıq akselerasiya və inkubasiya proqramları, vençur fondları və "biznes-mələk" şəbəkələri fəaliyyət göstərsə

də, İsrail modelləri daha strukturlaşdırılmış mentorluq sistemi və geniş qlobal əlaqə imkanları ilə fərqlənir. Bu xüsusiyyətlər azərbaycanlı startapların beynəlxalq əlaqələrinin və bazara çıxış imkanlarının genişləndirilməsi baxımından uğurla uyğunlaşdırıla bilər. İsrailin mələk investorları əsasən texnoloji layihələrə yönəlir və onların rolu təkcə maliyyə dəstəyi ilə məhdudlaşmır. Onlar həmçinin mentorluqda fəal iştirak edir, praktiki biliklərini bölüşürlər. İsrailin İnnovasiyalar İdarəsinin proqramları kimi dövlət qrant mexanizmləri isə aydın və nəticəyə yönəlmiş struktura əsaslanır, innovasiyaları və riskə hazırlığı təşviq edir. Bu model Azərbaycanda daha məqsədli və tətbiqyönlü maliyyələşdirmə mexanizmlərinin qurulması üçün yaxşı nümunə ola bilər.

Bundan əlavə, İsraildə fəaliyyət göstərən texnologiyaların transferi ofisləri universitetlərdəki akademik tədqiqatlarla kommersiayönlü startaplara uğurla birləşdirir. Bu yanaşma Azərbaycanın universitetləri və elmi-tədqiqat mərkəzləri üçün də innovasiyaların bazara çıxarılmasında faydalı ola bilər. Bakıda fəaliyyət göstərən mədəniyyət, oyun sənayesi və kreativ sahələr üzrə strateji investisiyalara yönəlmiş "Invest2Create" investisiya mərkəzinin idarəedici tərəfdaşı, eyni zamanda beynəlxalq akkreditasiyalı startap ekosistemi memarı kimi, bu təcrübələrin yerli kontekstə necə uyğunlaşdırıla biləcəyini

şəxsi təcrübəmdə görmüşəm. I2C vasitəsilə biz artıq bu yanaşmaların bir qismini tətbiq edirik - layihələrin investisiyaya hazırlıq prosesləri və yerli imkanların gücləndirilməsi ilə yanaşı, transmilli əlaqələrin qurulması da bu sahəyə daxildir.

- *Aqrar texnologiyalar (Agri-Tech), tibbi texnologiyalar, su ehtiyatları və kibertəhlükəsizlik sahələrində birgə startaplar üçün potensial görürsünüz mü?*

- Bəli, şübhəsiz. Bu strateji əhəmiyyətli sahələrdə israili və azərbaycanlı sahibkarlar arasında birgə startaplar yaratmaq üçün real potensial mövcuddur. Məsələn, İsraildə hazırlanmış dəqiq suvarma texnologiyaları, o cümlədən "Netafim" şirkətinin damcı suvarma sistemləri Azərbaycanın fermerləri üçün məhsuldarlığın artırılmasına və iqlim dəyişikliklərinə uyğunlaşmağa ciddi töhfə verə bilər. Tibbi texnologiyalar sahəsində isə İsrailin süni intellektə əsaslanan rəqəmsal səhiyyə və diaqnostika üzrə həlləri Azərbaycanın səhiyyə sisteminin modernləşdirilməsində əhəmiyyətli rol oynaya bilər. Su ehtiyatlarının idarə olunması da mühüm istiqamətdir. "IDE Technologies" şirkətinin duzsuzlaşdırma texnologiyaları və "ağıllı irriqasiya həlləri" Azərbaycanın su təhlükəsizliyi məqsədləri ilə üst-üstə düşür. Kibertəhlükəsizlik sahəsində isə İsrail şirkətləri, məsələn, "Check Point" qabaqcıl təhdid aşkarlama sistemlərinin hazırlanmasında pioner sayılır. GYTPOL şirkətinin istənilən mühit və əməliyyat sistemi üçün qoruma təmin edən həlləri Azərbaycanın rəqəmsal və biznes mühitinin möhkəmləndirilməsinə ciddi dəstək verə bilər. Bu cür əməkdaşlıq təkcə texnologiyaların və sərmayələrin ötürülməsinə deyil, həm də yerli kadr potensialının inkişafına və təliminə xidmət edəcək. Möhkəm diplomatik əlaqələr və artmaqda

olan innovasiya mədəniyyəti fonunda belə birgə startaplar hər iki ölkə üçün əhəmiyyətli əlavə dəyər yarada bilər.

- *İsrail və Azərbaycan "yaşıl enerji"nin inkişafını strateji prioritet hesab edir. "Yaşıl keçid" çərçivəsində hansı əməkdaşlıq formaları mümkündür?*

- İsrail və Azərbaycan "yaşıl enerji" sahəsinin inkişafını strateji prioritet kimi qiymətləndirir və bu istiqamətdə çoxşaxəli əməkdaşlıq üçün geniş imkanlar mövcuddur. İsrail günəş enerjisi, enerji saxlama sistemləri və "ağıllı şəbəkə"lərin idarə olunması sahəsində yüksək ixtisaslaşmaya malikdir və bu təcrübə Azərbaycanın bərpaolunan enerji sahəsindəki məqsədlərinə çatmasını sürətləndirə bilər. Xüsusilə işğaldan azad olunmuş ərazilərdə birgə layihələr çox perspektivlidir. Bu regionlar həm günəş, həm də külək enerjisi üçün yüksək potensiala malikdir. Texnologiyaların ötürülməsi ilə yanaşı, İsrail şirkətləri həm də günəş və külək-elektrik stansiyalarının maliyyələşdirilməsi və tikintisində iştirak edə bilərlər ki, bu da Azərbaycanın fosil yanacaqlardan asılılığının azalmasına kömək edər. Artıq enerji saxlama və enerji səmərəliliyinin artırılması sahəsində birgə innovativ təşəbbüslər üzərində işlər aparılır. Siyasi səviyyədə isə hər iki ölkə BMT-nin İqlim Dəyişikliyi üzrə Paris Sazişinin hədəflərinə sadıqdır və COP29-un Bakıda keçirilməsi Azərbaycanın bu istiqamətdə liderlik ambisiyalarını təsdiqləyir. İqlim öhdəliklərinin tənzimlənməsi və icrası sahəsində əməkdaşlıq yeni investisiya imkanları və qabaqcıl texnologiyalara çıxış imkanı yarada bilər. Bütün bunlar təkcə hər iki ölkənin davamlı iqtisadi inkişafı üçün deyil, həm də təmiz enerji sahəsində regional tərəfdaşlıq modelinin formalaşması üçün zəmin yaradır.

- *Azərbaycan İsrailin Mərkəzi Asiya və Cənubi Qafqaz bazarla-*

rına çıxış strategiyasında hansı rolunu oynayır? Qarşıdakı beş il ərzində əməkdaşlığın ən perspektivli istiqamətləri hansılardır?

- Azərbaycan İsrail üçün strateji tərəfdaş olmaqla yanaşı, Mərkəzi Asiya və daha geniş Cənubi Qafqaz regionlarına çıxış üçün əsas platforma rolunu oynayır. Güclü iqtisadiyyatı, inkişaf etmiş nəqliyyat-logistika infrastrukturunu və getdikcə möhkəmlənən ikitərəfli münasibətlər sayəsində Azərbaycan bu sürətlə inkişaf edən regionlara daxil olmaq istəyən İsrail şirkətləri üçün ideal mərkəzdir. Qarşıdakı beş ildə xüsusilə bərpaolunan enerji sahəsi daha çox perspektiv vəd edir. Azərbaycanın "yaşıl inkişaf" strategiyası ilə İsrailin texnoloji imkanları üst-üstə düşür. Artıq Qarabağda "ağıllı kənd təsərrüfatı" və su ehtiyatlarının idarə olunması sahəsində İsrail texnologiyalarından istifadə olunur ki, bu da həmin ərazilərin bərpasına və modernləşməsinə töhfə verir. İsraili ekspertlər, o cümlədən mən, Azərbaycanın biznes mühitinin inkişafına töhfə verə, biznesin qloballaşması, beynəlxalq mövqe tutması, danışıqlarla bacarıqları və sahibkarlıq düşüncəsinin inkişafı ilə bağlı praktik bilikləri bölüşə bilərik. "Invest2Create" (I2C) təşəbbüsü çərçivəsində mən artıq bir çox azərbaycanlı startapla sıx əməkdaşlıq edirəm, onlara biznes modellərini təkmilləşdirməkdə, qlobal bazarlara çıxmaqda və beynəlxalq rəqabətə davamlılıq qazanmaqda dəstək verirəm. İsrailin innovasiya mədəniyyətinə əsaslanan bu yanaşma artıq I2C portfelinə daxil olan startapların potensialını gücləndirməkdə öz effektivliyini sübut edib. Əminəm ki, İsrail və Azərbaycanın birgə söyləri nəticəsində daha çox uğurlu layihələr reallaşacaq və bu, tərəfdaşlığın möhkəmlənməsinə və hər iki ölkənin davamlı inkişafına mühüm töhfə verəcək.